

DÜNYA SAVAŞ TARİHİ HAÇLI SEFERLERİ

Setçuktular, Eyyubîler ve Demantılara Karşı

1097-1444

CILT V

KELİM İTTİFAK İNŞA ÖZGEL MARMARİ | Tarihçiyimiz Feriyye G. BEYRİ & Çiğdem ÖZGÜVENLER İLE PAUL F. POULSON

TEMAS
İTİFAK

DÜNYA SAVAŞ TARİHİ
HAÇLI SEFERLERİ
SELÇUKLULAR, EYYUBİLER VE OSMANLILARA KARŞI
1097 - 1444

ÖZGÜN ADI
Battles of the Crusades
1097-1444

TİMAŞ YAYINLARI | 2750
Görsel Tarih Dizisi | 7

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Emine Erođlu

PROJE EDİTÖRÜ
Adem Koçal

EDİTÖR
Tuğçe İnceoğlu

DÜZELTİ
Haşim Şahin

KAPAK TASARIMI
Ravza Kızıltuğ

1. BASKI
Nisan 2012, İstanbul

ISBN
978-605-08-0167-5

TİMAŞ YAYINLARI
Cađalođlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24 Faks: (0212) 512 40 00
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
facebook.com/timasyayingrubu
twitter.com/timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT
Seçil Ofset
100. Yıl Matbaacılar Sitesi 4. Cad. No: 77
Bağcılar / İSTANBUL
Tel: (0212) 629 06 15

YAYIN HAKLARI

© 2008, Amber Books, "Battles of the Crusades / 1097-1444" özgün adıyla Amber Books tarafından yayınlanan bu kitabın Türkiye'deki tüm yayın hakları Timaş Yayınları'na aittir. Hiçbir şekilde yazılar ve görseller kopya edilemez, taklit edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	KELLY DEVRIES	6
DORİLEON (ESKİŞEHİR) 1097	<i>Michael F. Pavkovic</i>	18
ANTAKYA 1098	<i>Phyllis G. Jestice</i>	28
KUDÜS 1099	<i>Phyllis G. Jestice</i>	38
ASKALAN 1099	<i>Michael F. Pavkovic</i>	48
HARRAN 1104	<i>Christer Jörgensen</i>	58
SARMEDA 1119	<i>Martin J. Dougberty</i>	66
LİZBON 1147	<i>Kelly Devries</i>	74
TELLİ'S-SÂFİYE (MONTGISARD) 1177	<i>Martin J. Dougberty</i>	84
HİTTİN 1187	<i>Kelly Devries</i>	94
AKKA 1191	<i>Kelly Devries</i>	108
KONSTANTİNOPOL 1203	<i>Christer Jörgensen</i>	120
ADRIYANOPOL 1205	<i>Martin J. Dougberty</i>	130
BEZİERS 1209	<i>Iain Dickie</i>	138
EL UKAB 1212	<i>Kelly Devries</i>	148
PEYPUS GÖLÜ 1242	<i>Phyllis G. Jestice</i>	158
HERBİYA 1244	<i>Martin J. Dougberty</i>	168
MANSURE 1250	<i>Christer Jörgensen</i>	178
NİĞBOLU 1396	<i>Iain Dickie</i>	188
GRUNWALD 1410	<i>Iain Dickie</i>	196
VARNA 1444	<i>Phyllis G. Jestice</i>	206
ÇEVİRMENİN NOTLARI		219
BİBLİYOGRAFYA		220

GİRİŞ

“TANRI İSTİYOR! TANRI İSTİYOR!” VAKANÜVİS ROBERT DE RHEIMS’İN YAZDIĞI ÜZERE, 1095 SENESİNDE PAPA II. URBANUS’UN KUTSAL TOPRAKLAR’I -HAZRETİ İSA’NIN BİN YILDAN DA EVVEL YAŞADIĞI ÜLKE- GERİ ALMAK ÜZERE DÜZENLENECEK BİR HİRİSTİYAN ASKERİ SEFERİNİ HAKLI GÖSTERME ÇABASINA CEMAAT İŞTE BÖYLE KARŞILIK VERMİŞTİ.

Urbanus’un nutkunu Robert şöyle aktarır: “Kudüs sınırlarından... korkunç söylentiler çıkmakta ve sık sık kulaklarımıza ulaşmaktadır. Şöyle ki Pers krallığından gelen lanetlenmiş, Tanrı’dan tamamen yüz çevirmiş, nesiller boyunca ne kalbini ne de ruhunu Tanrı’ya teslim etmiş bir kavim oralandaki Hıristiyanların topraklarını istila ederek kılıçla, çapulla ve ateşle soylarını kurutmuştur... Bu cürümlerin intikamını almak, o toprakları kurtarmak vazifesi size değilse kime düşer? Tanrı size diğer tüm milletlerin üstünde bir cengâverlik, cesaret, vücut diriliği ve... direnmeye kalkacak olanları ezmek kuvvetini bahşetmiştir.”

Urbanus’un dediklerinin hepsi doğru değildi pek tabii –hatta pek azı doğrudu. Evvela, ‘haç kuşandıkları’ için ‘Haçlılar’ olarak anılacak bu Hıristiyanların muhtemel düşmanları Pers soyundan değildi. Onlar, onuncu yüzyılda Orta Asya’dan İran’a ve ardından on birinci yüzyıl ortalarında Ortadoğu’ya ilerlemiş Müslüman Oğuz Türklerine mensup bir hanedanı olan Selçuklular idi.

Selçuklular, 1055’te Ortadoğu’nun en müreffeh şehri olan Bağdat’ı, 1064’te Gürcistan ve Ermenistan’ı ise ele geçirmişlerdi. Aradan dört sene geçince, 1068’de, kabiliyetli Sultan Alp Arslan’ın kumandasında Bizans İmparatorluğu’nun topraklarına saldırdılar.

Bizans’ın bir zamanlar sahip olduğu büyük güç sıfatı çok gerilerde kalmıştı. İki yüzyılı aşkın bir süre Bulgarlara, Ruslara ve Sicilya Normanlarına karşı verilen savaşlar Bizans ordularını kuzey sınırları ile Akdeniz’e çekerken iç savaşlar ve taht kavgaları askerî-siyasi önderliği zayıf düşürmüştü. Türklerin

doğu sınırlarını tehdit etmesi üzerine Bizanslılar kuvvetlerini seferber ederek 26 Ağustos 1071’de Malazgirt’te düşmanlarıyla karşılaştılar. Sonuç büyük bir Bizans bozgunu ve İmparator IV. Romanos Diogenes’in esir edilmesi oldu. Bizanslılar Anadolu boyunca ricat ederlerken Selçuklular onları takip ettiler ve izleyen yedi sene zarfında neredeyse tüm yarımadayı fethettiler. Yeni Bizans imparatoru I. Aleksios Komnenos’un elinden hiçbir şey gelmemişti. Ümitsizlik içerisinde, Papa II. Urbanus’tan kaybettiği topraklarını geri almak üzere Ortadoğu’da Selçuklularla çarpışacak bir ordu göndermesi için yardım istedi. İmparatorun isteği iki sebepten dolayı Papa’yı heyecandırmıştı. Evvela, bu orduyla Kutsal Topraklar’ın fethini yönetebilirdi; ikinci olarak ise Ortadoğu’da çarpışacak askerleri silah altına almak bu adamların Avrupa’dan temizlenmesi anlamına gelirdi.

Bir buçuk yüzyıldan fazla zamandır, yani Viking istilalarının sona ermesinden beri, Avrupa’da art arda savaşlar başlamış ve Hıristiyan toplumunu ağır bir tahribata uğratmıştı. Bu şiddetin önünü almak, ruhbana, keşişlere, kadınlara ve fakirlere yönelik saldırıları engellemek için ilan edilen “Tanrı’nın Barışı” hareketi büyük oranda neticesiz kalmıştı. Savaştan geçinenleri başka yerlere göndermek, hele de gittikleri yerde Hıristiyanlığa faydalı bir şeyler yapabileceklerse, çok daha etkili olabilirdi. Böylece, Papa II. Urbanus 27 Kasım 1095’te çok yüksek rütbeli din ve devlet adamlarının katıldığı Clermont Konsili’ni topladı ve belki de Robert de Rheims’in zikrettiği sözleri kullanarak yaptığı Kutsal Topraklar’a yönelik bir Haçlı seferi çağırısına “Tanrı istiyor! Tanrı istiyor!” yanıtını aldı.

HAÇLILAR TOPLANIYORLAR

Papa, Haçlı seferi çağrısına kaç tane askerinin yanıt vermesini beklemişti? Eli silah tutan herkese seslenmişti gerçi ama din savaşı çağrısının 'haç kuşanan' o kadar çok sayıda cengâver için çekici olacağını gerçekten ummuş olabilir miydi? Nitekim Urbanus'un çağrısının olağanüstü başarılı olduğu ortaya çıktı. Piskoposlar ve papazlar haçlı seferi haberini neredeyse anında Avrupa'nın her köşesinde tebliğe ve tüm profesyonel askerleri Kutsal Topraklar'da dövişmek üzere davete başladılar. Davete icabet eden kral olmadı ama birçok ünlü asilzâde ve şövalye müspet yanıt verdi. Bunlar arasında Toulouse kontu Raymond de Saint-Gilles, Fransa kralı I. Philippe'in kardeşi Hugh de Vermandois, Flandra¹ kontu Robert, Fatih William'ın damadı Blois kontu Stephen, Fatih William'ın oğlu Normandiya dükü Robert, Aşağı Lotaringiya² dükü Godefroi de Bouillon ile kardeşi Baudouin, Robert Guiscard'ın oğlu Bohemond Guiscard ve yeğeni Tancred de bulunuyordu. Büyük miktarda daha düşük rütbeli asilzadeler, şövalyeler, silahtarlar ve çavuşlar ile kapı halkları da ulularını takip ediyorlardı. Haçlı seferinin ismen önderi Le Puy piskoposu Adhemar ile yüzlerce papaz ve keşiş de askerlerle beraber seyahat ediyordu ki bunlardan pek çoğu seferin yazılı anlatılarını bırakmışlardır. İşte bu ordu, Hz. Meryem Yortusu olan 15 Ağustos 1096'da Ortadoğu istikametinde yola çıktı.

Ancak, Münzevi Pierre ile Meteliksiz Gauthier gibi gezgin vaizler Papa'nın Haçlı seferi davetini amaçlanandan çok daha geniş yorumlamışlardı. Cemaatlerini oluşturan yoksullara onların da Haçlı seferine katılabileceklerini ve hatta bunu yapmaları gerektiğini vaaz etmişlerdi. Neticede aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu böyle çok sayıda insan, imanları bol ama silahsız, zırhsız, komutanlıktan yoksun ve tamamen hazırlıksız halde yürüyüşe geçti.

Bizans İmparatorluğu'na ilk ulaşan maalesef bu ikinci ordu, yani köylüler ordusu oldu. Orta ve Doğu Avrupa Hıristiyanlarınca genelde iyi karşılanmışlardı ama bu muhtemelen kalpten bir destekten ziyade korkudan kaynaklanıyordu. Hele İmparator Aleksios'un Selçuklulara karşı yardım talep ettiğinde almayı umduğu karşılık hiç değillerdi. Konstantinopolis'e ulaştıklarında sırf mevcudiyetleri bile imparatorluğun kit kaynakları için bir yük haline geldi. Böylece, imparator onların hızla boğazdan

Papa II. Urbanus, Kasım 1095'teki Clermont Konsili'nde tüm Katolik askerleri Kutsal Topraklar'ı 'Serasenlerden' kurtarmaya davet ederek Haçlı seferlerini başlattı. Batı Avrupa'nın her yerinden cengâverlerin davete icabet etmesiyle Papa'nın çağrısı çarpıcı bir karşılık buldu. Bu askerler cüppelerine, kalkanlarına ve sancaklarına Tanrı ile kiliseye sadakatlerinin nişanesi olarak haç koydular.

karşıya geçirilmelerini sağladı ve 6 Ağustos 1096'da yürüyüşleri yeniden başladı. Türklerle muharebeye tutuşmadan evvel çok uzaklaşmamış, ancak İznik'e varabilmişlerdi. Birçoğu öldü, esir edilenler ise ya Müslüman olmaya zorlandılar ya da öldürüldüler. Ancak bir avuç kılıç artığı Konstantinopol'e geri dönebildi. Köylülerin Haçlı seferi Ekim sonuna kadar bile sürmemişti.

BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ

Tam bu sıralarda asker Haçlılar da Bizans başkentine varmaya başlamışlardı. En azından ilk başlarda bu kuvvet Aleksios'un talebine çok daha uygun bir karşılık idi. Her geçen gün yeni Haçlılar orduya katılıyorlardı. Kısa süre içinde sayıları öyle arttı ki Bizans ordusuna katılmadıkları gibi Bizans komutanlarından emir dinlemeye de istekli değillerdi. Konstantinopol'deki Haçlılara dair anlatısı, Batı Avrupalılar ile Bizanslı ev sahipleri arasındaki iletişim hakkında saraylılar gözünden nev-i şahsına münhasır bir kaynak teşkil eden Aleksios'un kızı Anna Komnena'ya göre küstah

HAÇLI SEFERLERİ 1097-1444

ve kabaydılar. Hatta kilise ileri gelenlerinden birisi imparatorun tahtına bile oturmuştu. Yine de, Müslümanların elinden toprak alabildiği sürece, imparator bu orduyu topraklarında istiyordu. En nihayetinde ele geçirilecek her yer daha evvelen Bizans'a aitti. Yiyecek, levazım ve boğazdan geçiş vasıtaları karşılığında imparator Haçlı önderlerinden bir sadakat yemini ile kazanılacak her şeyin ona ait olacağına dair söz aldı.

İntikal basit bir iş olmadığı gibi Haçlılar Anadolu'nun boyutunu, arazisini ve iklimini tamamen yanlış hesaplamışlardı. Yol boyunca birçok Hıristiyan Yunan yardım etmek için elinden geleni yapmasına rağmen böylesine kalabalık bir orduyu beslemek hususunda ciddi zorluklar yaşanmıştı. Mevcut yardımlarla bile Haçlı orduları -esasen bunlar gevşek surette yan yana getirilmiş bölgesel ordular- su bulmak ve araziden geçinmekte güçlük çekiyorlardı. Aralarında yüksek rütbeli asilzâdelerin de bulunduğu bazı Haçlılar pes edip eve dönüş yolunu tuttularsa da çoğunluk sebat edip Kutsal Topraklar'a yürümeyi sürdürdü. Birinci Haçlı Seferi'ne devam edenler Türklerle girdikleri nadir çarpışmalardan cesaret bulmuşlardı. Haçlılar 14 Mayıs 1097'de İznik'i kuşattılar. Onların gelişlerini öğrenen Sultan I. Kılıç Arslan'ın ordusu iki gün sonra bunları ortadan kaldırmak üzere hamle etti. Yoklama çatışmalarının ardından 21 Mayıs'ta yapılan bir meydan muharebesinde Haçlılar kolaylıkla galip gelen taraf olmuşlardı. Altı hafta sonra, 1 Temmuz'da, iki ordu Dorileon'da (Eskişehir) tekrar karşı karşıya geldiler. Haçlılar, Selçukluların esas taktik kuvvetini teşkil eden atlı okçularla ilk defa burada yüzleşirken, Türkler de esas Haçlı taktik kuvveti olan ağır süvariler ile -Anna Komnena'yı derinden etkileyip 'Karşı konulamazlar, Babil'in duvarlarında bile delik açarlar' diye not düşürten birlikler- ilk defa temasa geçiyorlardı. Dorileon'dan muzaffer çıkanlar yine ağır süvariler oldu.

Bu harita çeşitli Haçlı müfrezelerinin kutsal topraklara giderken tuttukları rotaları göstermektedir. Birinci Haçlı Seferi'nin en büyük kısmı Fransa'dan gelmekle beraber Haçlılar aralarında İngiltere, Katalonya, İtalya ve Renanya'dan da gelen askerlerin bulunduğu gerçek anlamda çok milletli bir kuvvet idiler.

Kutsal Topraklar'daki cesim ve dayanıklı ağaç kıtlığı sebebiyle Haçlılar Ortadoğu âdetine uyarak istihkâmlarını taştan inşa ettiler. Ürdün'deki sarp bir dağ yamacına 1142 civarında kondurulan Kerak Kalesi'nin yıkıntıları bu Haçlı istihkâmlarının cesameti ile kuvvetine iyi bir misal teşkil etmektedir.

Zayıatlarını telafi etmeye uğraşan Selçuklulardan artık başka karşılık görmeyen Haçlılar Anadolu'dan hiçbir şekilde rahatsız edilmeksizin geçtiler. Ekim 1097'de Antakya'ya ulaştılar ve iyi tahkim edilmiş bu büyük ve kadim şehri kuşatmaya aldılar. Artık bu noktada açlık Haçlıları kasıp kavuruyordu. Bazıları ölmüş, çoğu ise mahrumiyetlerden dolayı bitap düşmüştü. Süvarinin büyük kısmı atlarını kaybetmişti, sadece en ulu beyzadeler -en azından seferi bırakmamış olanlar- hâlâ atlıydılar. Ancak kalan askerler vazifelerinin bir hac yolculuğu olduğuna, şiddet eylemlerinin Tanrı adına icra edilip O'nun tarafından kutsandığına iman etmişlerdi. Ya başaracaklar yahut bu uğurda ölecekler ama her halükârda ebedî kurtuluşa ermiş olacaktı.

Uzun aylar süren kuşatmanın ardından, 3 Haziran 1098'de, Haçlılar kulelerden birinin kumandanı olan Firuz adlı bir subayı içeri girmelerini sağlaması için 'ikna ettiler'. Kuşatmacılar hızla Antakya'ya doluşup şehri ele geçirdiler. Bu daha kısmetli bir zamanda gerçekleşemezdi, zira 5 Haziran'da Musul atabeyi Kürboğa kumandasındaki büyük bir Selçuklu ordusu yetişip kendi kuşatmasına başladı. Vaziyet ümitsiz görünürken 28 Haziran'da Haçlı rahiplerinden biri olan Pierre Bartholomé'nin gördüğü bir rüya sayesinde Longinus'un mızrağını (çarmıha gerilmiş Hazreti İsa'nın böğrünü delen mızrak) bulabileceğini ilan etmesi havayı değiştirdi. Bu olayı girişimlerinin hâlâ Tanrı'dan destek aldığına dair bir işaret olarak

gören Haçlılar, şehirden huruç ederek büyük şaşkınlığa uğramış İslam kuvvetlerini yenilgiye uğrattılar.

KUDÜS'E

Birinci Haçlı Seferi esnasında Selçukluların Dorileon, Antakya ve diğer yerlerde uğradıkları yenilgilerinin sebeplerini belirlemek isteyen tarihçiler on birinci yüzyılın ikinci yarısı boyunca Mısır'daki Fatımiler ile Selçuklular arasında süren savaşa işaret ederler. Boyutları ve dinî önemleri sebebiyle hem Antakya hem de Kudüs için kavga verilmişti. Türkler 1085'te Antakya'yı almış ve Haçlılar gelene kadar ellerinde tutmuşlardı.

Ne var ki Kudüs'ü elde tutmak daha zordu. Şehri 1070'te kaybeden Fatımiler, 1099 başlarında, Haçlılar Antakya'dan güneye yürürlerken burayı tekrar geri almışlardı. Dolayısıyla Haçlılar -sayıları muhtemelen artık 20.000'den fazla değildi- Kudüs'e ulaştıklarında zayıf düşmüş, ahali yorulmuş ama duvarları halen sağlam bir şehir bulmuşlardı. 15 Temmuz 1099'da kapılar aşıldı ve Haçlılar içeri girdiler. Ardından, kendi Hıristiyan inançlarına katılmayan herkesi öldürmekte sakınca görmeyen gözü dönmüş yobazların kışkırtmasıyla tüm halk kılıçtan geçirildi. Ordunun papazlarından birisi olan katliamın görgü tanığı Raymond d'Aguiliers şöyle yazar:

...muhteşem manzaralar görüldü. Adamlarımızın bazıları -ki bunlar daha merhametli olanlardı- düşmanlarının kellelerini uçurdu; ötekiler oklarla vurup kulelerden aşağı düşürdü; berikiler ise ateşlere atarak daha uzun işkenceler yaptılar. Şehrin sokaklarında kelle, el ve ayak yığınları görülüyordu. Yolunu bulmak isteyen insan gövdeleri ve at leşleri üstünden geçmesi icap ediyordu... Kâfirlerin küfründen bunca zamandır kirlenen şehrin onların kanıyla işte böyle yıkanması şüphesiz Tanrı'nın adil ve muhteşem hükmü idi.

DURULMA

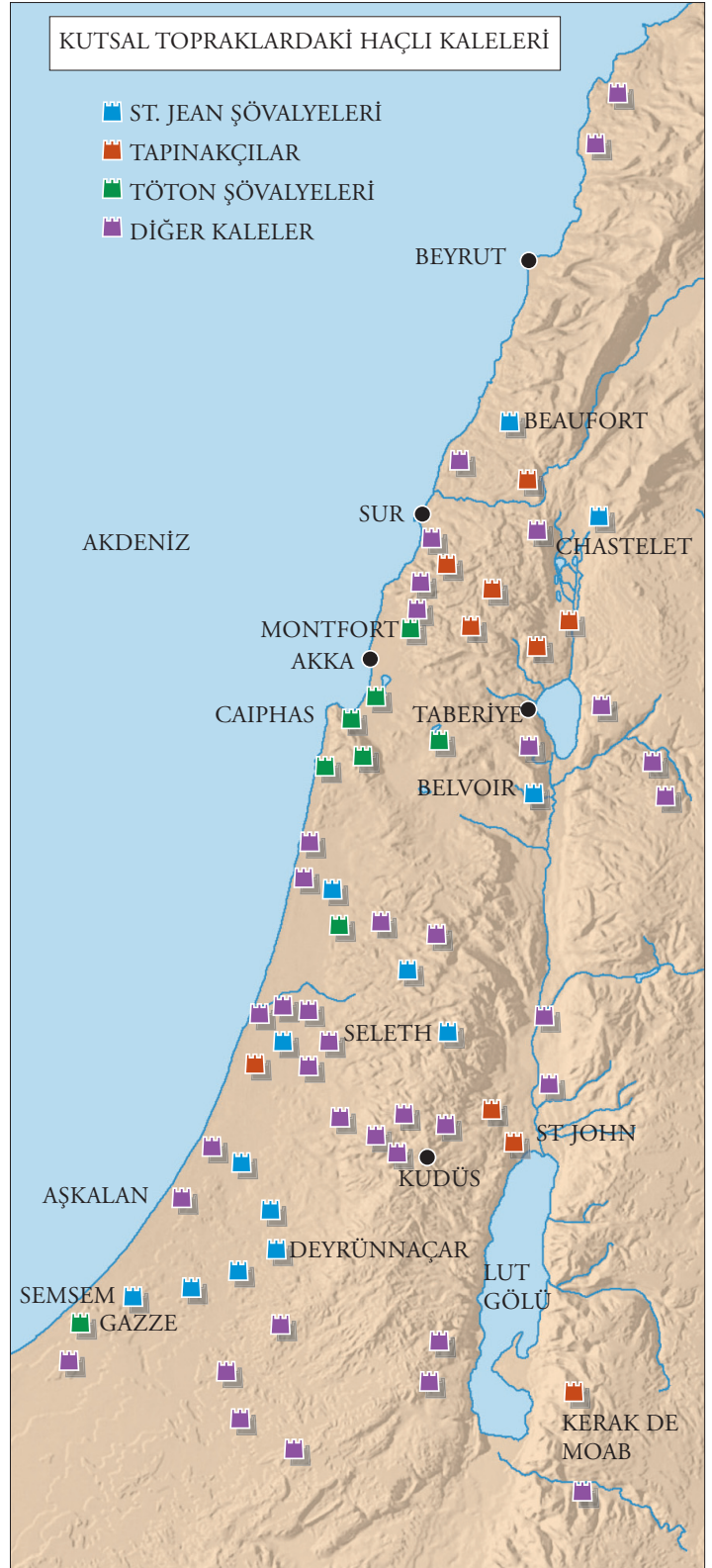
İlk Haçlılar 12 Ağustos 1099'da Askalan'da yaptıkları son bir muharebe ile Kudüs'ü geri almak üzere gönderilen bir Fatımî Mısır imdat ordusunu yenilgiye uğrattılar.

Kudüs'ün düşüşünü izleyen yarım yüzyılda Haçlılar Kutsal Topraklar'daki arazilerini genişlettiler. Buraları Bizans İmparatorluğu'na iade etmeyi ya da Piskopos Adhemar'ın 1 Ağustos 1098'de Antakya'da ölmesinin ardından, Papalığa bağlı tımarlar haline getirmeyi reddetmişlerdi. Bunun yerine Haçlılar kendi devletlerini kurdular: Bohemond Guiscard Antakya ve civar toprakların prensi oldu. Antakya'nın kuzeydoğusuna bir ordu sevk ederek Urfa'yı ele geçiren Baudouin de Bouillon orada bir kontluk kurdu. 1109'da Trablusşam'ı fetheden Raymond de Toulouse buranın kontu oldu. Kudüs'ün düşüşü esnasında artık Haçlıların önderliğine geçmiş bulunan Godefroi de Bouillon ise Kudüs kralı oldu. Çoğu değilse de büyük sayıda asker vazifelerini tamamlamış olarak evlerine geri döndüler. Pek az kişi Kutsal Topraklar'da kalmak istemişti, öyle ki çok zaman geçmeden Kudüs krallığını koruyacak sadece 300 asker kalmıştı. Diğer Haçlı prensliklerinde asker sayıları daha da azdı.

Kalan askerler fetihlerini tek başlarına koruyamayacakları için işitilmemiş boyutlarda taş kaleler inşa etmeye başladılar. Bunların bazıları öyle büyüktü ki garnizonlarını beş sene müddetle barındırabilir yahut ümit edildiği üzere Avrupa'dan imdat gelene kadar dayanabilirlerdi. Bunun haricinde, mevcutlarını arttırmak isteyen Haçlılar askerî keşişlik tarikatları kurdular. St. Jean (Hospitalier) Şövalyeleri, Tapınak (Templier) Şövalyeleri ve Töton Şövalyeleri en önde gelen tarikatlardı.

Haçlılar bir müddet daha başarılarını sürdürdüler. Kayseriye 1101'de, Tartus 1102'de Cübeyl 1104'te, Trablusşam 1109'da, Beyrut ve Sayda 1110'da, Sur ise 1124'te ele geçirildi. Ancak harp meydanında her zaman muzaffer değillerdi. Örneğin 1104'te Harran'da küçük bir Selçuklu ordusu Antakyalılar ve Urfalılardan derlenmiş daha da küçük bir orduyu yendi. 1119'daki Sarmeda Muharebesi'nde (kanlı meydan olarak da bilinir) Selçuklular naib Roger

Sayca her zaman az olan Haçlılar Kutsal Topraklar'da tutunabilmek için pek çok kale yapmak mecburiyetinde kalmışlardı. Bu harita on üçüncü yüzyıl ortasında Doğu Akdeniz'de mevcut ana Haçlı kalelerini göstermektedir. St. Jean Şövalyeleri'nin kaleleri mavi, Tapınakçılar kırmızı, Töton Şövalyeleri ise yeşil renkte işaretlenmişlerdir. Diğer Haçlı kaleleri erguvan rengindedir.

de Salerno kumandasındaki bir Antakya ordusunu yendiler. 3700 Haçlı'nın 3500'den fazlası muharebe esnasında yahut kısa süre sonra kılıçtan geçirildi.

İKİNCİ HAÇLI SEFERİ

Antakya'nın biraz kuzeydoğusundaki bir Haçlı devleti olan Urfa Kontluğu'nun Musul valisi İmadeddin Zengi kumandasındaki bir Selçuklu ordusu tarafından ele geçirilmesi neticesinde 1144'te ikinci bir haçlı seferi başlatıldı. Urfa'nın askeri az, doğal savunması ise hiç yoktu; dolayısıyla düşüşü tahmin edilebilirdi. Ne var ki buranın kaybı gerek Avrupa'da gerek Kutsal Topraklar'da Hıristiyanlık davası için büyük bir yenilgi olarak görülmüştü. Anında yeni bir Haçlı seferi çağırısı yapıldı ve vaizler Avrupa'da

Selahaddin'in başbuğ oluşu ve ardından Haçlıları Hittin ile Kudüs'te mağlup etmesi Üçüncü Haçlı Seferi'ni tetikledi. Selahaddin'in zaferlerine meydan okumak üzere sefere çıkan üç Avrupalı kral, Akka'yı ele geçirip sultanı Arsuf muharebesinde yendiler ama kaybedilen toprakları geri alamadılar.

dolaşmaya başladılar. Tekrardan 'haç kuşanan' çok sayıda askerin arasında bu sefer iki de kral vardı: Almanya hükümdarı III. Konrad ile Fransa kralı VII. Louis.

Katılımcıların fazlalığı bu Haçlı seferinin tarihteki en felaketli askerî harekâtlardan birine dönüşmesini engelleyemedi. İkinci seferin Haçlıları neredeyse Kudüs'e vardıkları andan itibaren yerel Haçlılarla sürtüşmeye başladılar. Müslümanlara fazla merhametli davrandıklarını söyleyerek Urfa'nın düşmesinden onları sorumlu tutuyorlardı. St. Jean ve Tapınak Şövalyeleri'nin de dâhil olduğu yerel Haçlılar ise yeni gelenlerin bu varsayımına çok içerlemişlerdi. Önerdikleri planın reddedilmesi de hoşlarına gitmemişti.

Yerel Haçlılar kuzeye, Nureddin Zengi'nin (1146'da ölen İmadeddin Zengi'nin oğlu ve varisi) başkenti Halep'e, bir ordu gönderilmesini tavsiye etmişlerdi. Konrad ve Louis ise hem daha yakın bir hedef olan hem de Nureddin'in düşmanı ve yerel

Haçlılarla müttefik bir emirin yönetiminde bulunan Şam'a yönelik bir seferi tercih ettiler. 24 Haziran 1148'de ikinci seferin Haçlıları Şam'a intikal ettiler ama kuşatmaları bir hafta bile süremedi. Daha şehre ulaşmadan evvel iki kral zafer için payeyi kimin alacağı hususunda anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Bu konuda pek tasalanmalarına gerek kalmadı, zira hücumları sefilâne bir başarısızlığa uğradı. Hatta o derece sefilâne bir bozgun oldu ki Şam ahalisi ayaklanıp Haçlıların eski müttefiki emiri hal' ederek hükümdarlığı Nureddin'e verdi. İkinci Haçlı Seferi sırf Urfa'nın geri alınması konusunda başarısızlığa uğramakla kalmamış, Kutsal Topraklar'daki Hıristiyan prensliklerinin tüm hinterlandını kaybetmesine ve böylece Selçukluların büyük kuvvet kazanmasına da yaramıştı. III. Konrad derhal eve dönüş yolunu tuttu, VII. Louis de ertesi yıl onu takip etti. Her ikisi de yenilgiden yerel Haçlıları sorumlu tutuyorlardı.

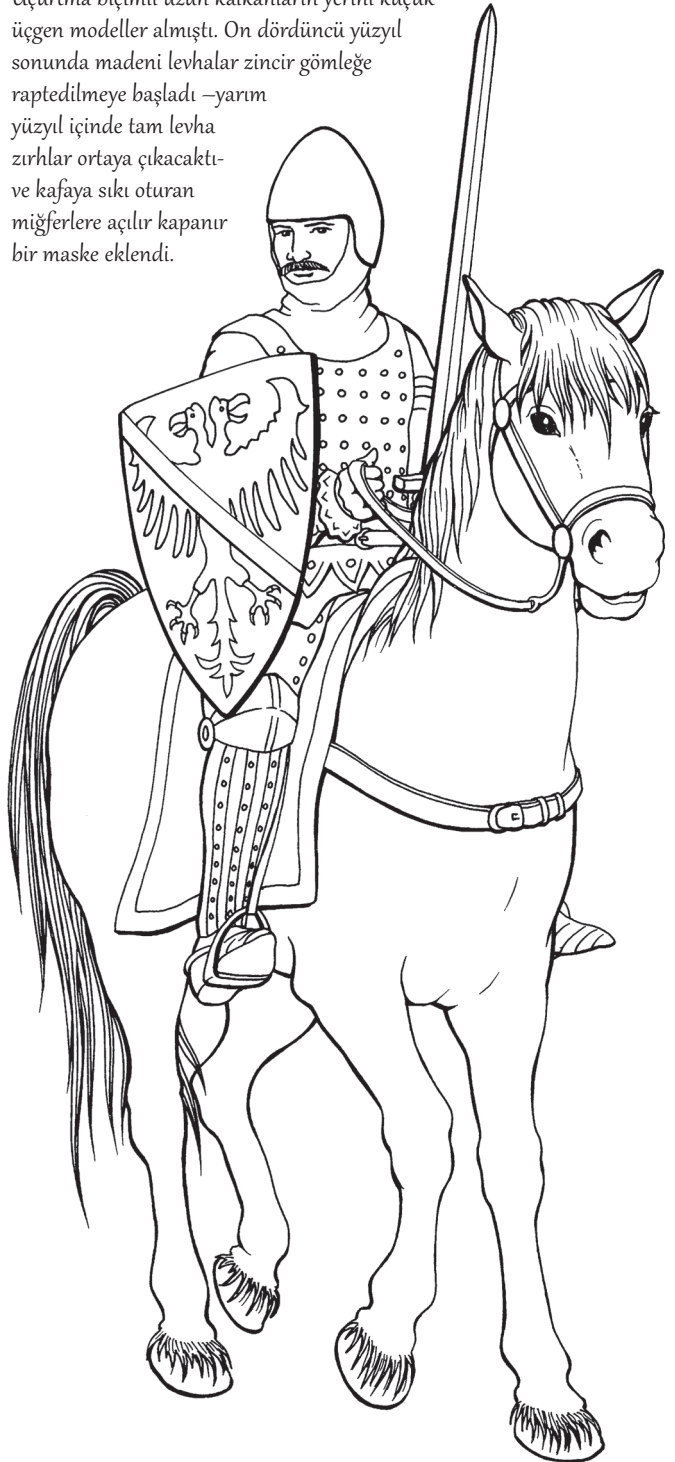
İlginçtir ki, bu Haçlı seferinin tek başarısı ne krallar tarafından ne de Kutsal Topraklar'da kazanılmıştı. Kuzey Avrupalı Haçlılardan kurulu bir donanma Ortadoğu rotasındayken, 1147'de Lizbon'a uğramış ve Portekiz kralı I. Alfonso Henriques'e şehrin başarıyla yeniden fethedilmesinde (*reconquista*) yardım etmişti.

Nureddin'in İkinci Haçlı Seferi'nde galip gelmesi ve Şam'ı kan dökmeden ele geçirmesi topraklarını daha da genişletmek için onu cesaretlendirdi. Haçlı prenslikleri akıbetleri için endişeleniyorlardı ama Türk emiri bu düşmanlarını şimdilik bir kenara bırakıp 1168'de ele geçireceği Fatımilerin elindeki Mısır'a dikkat kesildi. Bu durum Haçlılar için iki önemli sonuç doğurdu. Evvela, artık üç taraflarından da Nureddin'in kuvvetleri tarafından sarılmış bulunuyorlardı. Halen Akdeniz yoluyla Avrupa'dan destek alabilirlerdi ama artık Nureddin'in rakibi olan diğer İslam hükümdarları ile ittifak kurma şansları kalmamıştı. İkinci olarak ise Mısır'ın fethi Haçlılarla karşılaşan en büyük İslam kumandanının ortaya çıkmasıyla sonuçlandı: Selahaddin Eyyubî.

SELAHADDİN

Selahaddin günümüzdeki Irak sınırlarında yer alan Tikrit'te doğmuş bir kürt idi. Nureddin'in Mısır seferi için görevlendirdiği komutanlarından Şirkûh'un yeğeni sıfatıyla yükselmişti. Şirkûh

Haçlı seferleri devam ettikçe silah ve zırh teknolojisi de gelişti. Birinci Haçlı Seferi'nde Avrupalı şövalyeler burunluluklu bir miğfer ile göğüs, bel ve omuzları örten zincir gömlek giyiyorlardı. On üçüncü yüzyıl sonunda zincir zırh tüm vücudu, miğfer de tüm kafayı kaplamıştı. Uçurtma biçimli uzun kalkanların yerini küçük üçgen modeller almıştı. On dördüncü yüzyıl sonunda madeni levhalar zincir gömleğe raptedilmeye başladı –yarım yüzyıl içinde tam levha zırhlar ortaya çıkacaktı- ve kafaya sıkı oturan miğferlere açılır kapanır bir maske eklendi.

Çoğu Avrupalı Kutsal Topraklar'da, Güney Fransa'da ve Kuzeydoğu Avrupa'da harp ettiyse de Hıristiyan İspanyol askerleri İber Yarımadası'nın Müslümanlar elindeki kısımlarına karşı bir reconquista (yeniden fetih) harekâtı düzenlemişlerdi. Bazı İspanyol kralları reconquista'yı diğerlerine nazaran daha ateşli yürütmüşlerdi. Bunlardan biri olan Aragon'un 1196 ile 1213 seneleri arasındaki hükümdarı II. Pedro, 1212'deki El Ukab ve 1213'teki Muret muharebelerine icabet ettiği için "Katolik" lakabını kazanmıştı.

öldüğünde Selahaddin onun yerini aldı ve fethettiği toprakların valisi oldu. Selahaddin'in önderliğine Nureddin'in karşı çıkması ikisi arasında çatışmayı neredeyse kaçınılmaz hale getirdiği bir sırada, 1174'te Nureddin'in ölmesiyle Selahaddin Ortadoğu'daki tüm Müslümanların önderi haline geldi. Aralarında Nureddin'in oğlu el-Melikü's-Salih İsmail'in de bulunduğu bazıları ona meydan okumayı denediler. Yine, rakipleri tarafından kiralanan Haşhaşi tarikatı fedailerini de en az iki defa Selahaddin'e suikast yapmaya çalıştı. Nihayet, Nureddin'in dul eşiyle evlenmesinin ve mutlak hükümdarlığına meydan okuyan tüm rakiplerini etkisiz hale getirmesinin ardından, 1185'te, Selahaddin yeni Eyyubî hanedanının ilk sultanı oldu.

Selahaddin'in en büyük askerî yeteneği, tarihlerinin büyük kısmını birbirleriyle savaşmakla

geçirmiş farklı soy ve mezheplerden Müslümanları bir arada tutabilmek oldu. Bunu da Hıristiyan Haçlılar nezdinde ortak bir düşman yaratarak başarmıştı. İkinci Haçlı Seferi'nden beri Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasındaki ilişki her daim gergin olsa da nadiren şiddet patlak vermişti. Nureddin 1171 ve 1173'te iki küçük sefer yapmıştı ama her iki sefer de büyük çatışmalara dönmemişti. Ancak Selahaddin, hele de önderlikleri bu denli bölünmüş iken, Haçlı prensliklerinin zayıfladığını görebiliyordu.

Bu sırada Kudüs kralı olan "Cüzzamlı" IV. Baudouin korkunç illeti yüzünden varis bırakmadan erken yaşta ölmüştü. Baudouin gençliğinde etkili bir siyasi ve askerî önderdi. Hatta 1177'de daha henüz 16 yaşındayken bizzat Selahaddin kumandasındaki bir İslam ordusunu Telli's-Sâfiye (Montgisard) Muharebesi'nde yenilgiye uğratmıştı. Ancak izleyen sekiz yıl boyunca hastalığı onu mahvettikçe -1185'te öldü- özellikle de Baudouin'in saldırgan kayınbiraderi Guy de Lusignan ile kraliyetin ihtiyatlı naibi Trablusşam kontu III. Raymond arasında olmak üzere, diğer Haçlı önderleri arasında askerî strateji üzerinde sık sık anlaşmazlıklar çıktı. Guy'in savaş kışkırtıcılığı Tapınak Şövalyeleri'nin büyük ustası Gerard de Ridfort ile tüm Haçlı seferlerinin en olağanüstü şahsiyetlerinden biri olan Doğu Şeria beyi ve Kerak ile Montreale kalelerinin muhafızı Reynald de Chatillon tarafından da ateşleniyordu.

Reynald uzun yıllardır Ortadoğu'da sorun yaratıyordu. Antakya kontesi Constance ile evli bulunduğu esnada Kıbrıs'ı fethetmeye yeltenerek Bizans imparatoru I. Manuel Komnenos'u kızdırmıştı. Antakya'dan Suriye ve Ermenistan'a yaptığı akınlardan birinde esir edilince, Halep'te on beş seneden fazla hapis kalmıştı. Kızıldeniz'deki pek çok korsanlık faaliyetlerinden biri olarak Mekke ve Medine'ye bir saldırı da planlamıştı. Kendisi bu sefere katılmamakla beraber gönderdiği bir kısım askerî esir edilmiş ve Kahire'de kelleleri uçurulmuştu. En nihayet Kerak yakınlarından geçen her kervana saldırmayı adet edinmişti ki bunlardan birinde Selahaddin'in kız kardeşi de bulunuyordu.

ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ

Selahaddin kız kardeşini Reynald için açık hedef teşkil eden bir kervana koymakla Haçlı beyini düşüncesiz

bir saldırıya kışkırtmak istemiş olabilir. Ayrıca, Cüzzamlı Baudouin'in ölümünden sonra çıkacağını bildiği taht kavgasını da beklemekteydi. 1174'ten beri Baudouin'in naibliğini ifa eden Trablusşam kontu Raymond ile kralın -sadece evlilik vasıtasıyla da olsa- en yakın erkek akrabası Guy de Lusignan kimin Kudüs tahtına oturacağını belirlemek için mücadele ettiler. Raymond Selahaddin ile barış yapmak isterken Reynald de Chatillon ve Tapınak Şövalyeleri tarafından desteklenen Guy savaş peşindeydi. Nitekim Guy 1187'de kral olduğunda Selahaddin'e karşı bir sefere çıktı. Netice neredeyse bütün Haçlı ordusunun öldürüldüğü veya esir edildiği (Reynald'ın kellesini bizzat Selahaddin uçurmuştu) felaketsiz Hıttin Muharebesi; ardından Kudüs'ün düşüşü ve Üçüncü Haçlı Seferi'nin ilanı oldu.

Kudüs'ün düşüşüyle sersemleyen Avrupada yeni bir Haçlı seferi Papa VIII. Gregorius tarafından derhal ilan edildi. Üç kral sefere katılmıştı: Kutsal Roma-Cermen imparatoru I. Frederik "Barbarossa", Fransa kralı II. Philippe "Augustus" ve İngiltere kralı II. Henry (1189'da ölünce yerini oğlu "Aslan Yürekli" Richard aldı). Frederik Barbarossa Kutsal Topraklar'a kara yolundan ilerledi, ancak 67 yaşındaki imparatorun Anadolu'da Göksu Nehri'nde boğulmasının ardından hastalık, yorgunluk ve dikkatsizlik sebebiyle zaten lime lime olmuş ordusunun pek azı hedefine varabildi.

Philippe ve Richard ordularını gemiyle taşıyıp -Richard yolda Hıristiyan Kıbrıs'a da saldırmıştı-selamete vâsil oldular; ama emir-komuta hususunda çatışmaya başladılar. Akka'yı 1191'de beraberce işgal ettiler ama Philippe kısa süre sonra ülkesine döndü.

Aslan Yürekli Richard burada bir sene daha kaldı ama pek az olumlu sonuç alabildi. Selahaddin'i savaşa kışkırtmak için Akka'da aldığı 3000 esiri kadın-çocuk demeden kılıçtan geçirdi. Ardından yolu üzerindeki tahkim edilmemiş kasaba ve köyleri alarak sahil boyunca Kudüs'e ilerledi. Selahaddin nihayet 11 Eylül 1191'de Arsuf'ta muharebeyi kabul ettiğinde kazanan Richard

oldu. Ancak Richard asla Kudüs'ü alacak kadar kuvvet toplayamazdı. Kazanabildiği en büyük başarı, o da bir seferde birkaçından fazlası olmamak üzere, askerlerinin silahsız olarak Kudüs'ü ziyaret etmesine müsaade eden bir ateşkes idi. Üçüncü Haçlı Seferi de başarısız olmuştu.

DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ

Haçlı prensliklerinden geriye artık sadece Antakya, Trablusşam ve Akka kalmıştı. Üçüncü Haçlı Seferi ile beraber gelip Avrupa'ya dönmeyen askerler ile berkitilmiş bulunan yerel Haçlılar tutunmayı başarmışlardı. Ancak sayıları ne kaybedilen toprakları geri almaya ne de ufak tefek çatışmalar hariç Selahaddin'in karşısına çıkmalarına yeterdi. Yeni Papa III. Innocentus dördüncü bir Haçlı seferi düzenleyerek yardımcı olmaya çalıştı ama 1201'de Venedik'te -bu defa kraliyetten katılım olmaksızın-toplanan çok sayıda asker Kutsal Topraklar'a asla ulaşamadı. Haçlıları kendi orduları olarak kullanan yaşlı ve kör Duka Enrico Dandolo kumandasındaki Venedikliler, önce Adriyatik'teki Venedik ticaret

Töton şövalyesi, ykl. 1400. Bu betimlemede görülen basit beyaz çüppe ile kıyafet, at ve kalkan üzerindeki yegâne süsü teşkil eden aynı surette basit haç, Töton tarikatının asker-keşiş kökenini belirtmektedir. Tarikatın askeri belkemiğini, tüm muharebelerde en baş hücum silahı olarak görev yapan atlı şövalye teşkil etmekteydi.

tekeline tehdit eden Katolik Macar şehri Zara'ya saldırdılar. Ardından Konstantinopol'e yöneldiler ve Bizans başkentini kuşattılar. Kuşatma Haziran 1203'ten Nisan 1204'e kadar sürdü. Sonuçta şehri ele geçirdiler, şehir yağmalandı ve 1261'e dek Bizans İmparatorluğu'nun Doğu Akdeniz'deki yerini alacak bir Latin Konstantinopol İmparatorluğu kuruldu.

Venedikliler şehirde kurdukları ticaret tekeline büyük kâr etseler de ilk imparator I. Baudouin'in (Flandra kontu IX. Baudouin) 14 Nisan 1205'te küçük bir Bulgar ordusu tarafından Adriyanopol (Edirne) Muharebesi'nde yenilmesinden görüldüğü üzere, Latin İmparatorluğu asla başarılı bir devlet olamadı. En nihayetinde Cenevizliler ile eşgüdümlü hareket eden sürgündeki Bizans imparatoru VIII. Mihail Paleologos 1261'de yaptığı bir hücumla tahtını geri aldı. Ne var ki Bizans ile Avrupa ve Ortodoks ile Katolik Hıristiyanlar arasındaki ilişkiler bir daha asla aynı olmayacaktı.

AVRUPA'DAKİ HAÇLI SEFERLERİ

Dördüncü Haçlı Seferi, her şeyin ötesinde, Kutsal Topraklar'da Haçlılara katılmaya eğilimli olanları yoldan çıkarmıştı. III. Innocentus, Konstantinopol hücumuna katılanları kınasa ve yollarına devam etmeleri için ısrarcı olsa da kimse onu dinlemedi; böylece yüz yıldan uzun süredir Ortadoğu'da elle tutulur bir zafer kazanamayan Papalık iyice küçük düştü. Haçlı karşıtı hisler de ortaya çıkmaya başlamıştı. Birçok kişi yanlış düşmanlarla savaştığı için Tanrı'nın Haçlılardan artık yüz çevirdiğini ve anavatandaki sapkınlıklarla yüzleşmeden İslam'ın Kutsal Topraklar'da yenilemeyeceğini öne sürüyordu. Böylece, III. Innocentus'un Güney Fransa'daki Katar mezhebine karşı ilan ettiği Haçlı seferi genel olarak hoş karşılandı ve destek gördü. Avrupa tarihinin en vahşi savaşlarından birisi 1209-1229 arasında bu sapkınlara ve onlara yardım ettiği düşünülenlere karşı verildi. Merhamet yok oldu ve canavarlık hükmünü sürdü. Bu vaziyeti 21 Temmuz 1209'da meydana gelen Beziers hücumundan daha iyi gösterecek bir örnek bulunamaz. Kasabada sadece küçük bir Katar azınlığı bulunmakla beraber Haçlılar tüm ahaliyi katlettiler. Askerlere eşlik eden Papalık temsilcisi Arnaud-Amaury sapkınların nasıl ayırt edileceği sorusuna yanıt olarak askerî önderlerin ağzından

çıkış tarihi en korkunç beyanatlardan birini verdi: "Hepsini öldürün! Tanrı kendinden olanı bilir!"

Benzer bir Haçlı seferi de Kuzeydoğu Avrupa'da, Hazreti İsa'nın yoluna hiç girmemiş (hatta onun adını bile duymamış) halklara karşı verildi. Bu Haçlı seferi aslında pek yeni bir girişim sayılmazdı zira Kuzey Avrupalılar ve İskandinavlar on ikinci yüzyılın ikinci yarısı boyunca bu bölgede Hıristiyanlığı yaymaya çalışıyorlardı. Eylemleri 1193'te Papa III. Celestinus tarafından resmen tasvip edilip cesaretlendirilmiş olmakla beraber on üçüncü yüzyıla, yani Dördüncü Haçlı Seferi'nin başarısız kalmasına kadar, sefere çok sayıda Haçlı katılmamıştı. Yeni katılanlar arasında başı çeken Töton Şövalyeleri on ikinci yüzyıl sonunda Kutsal Topraklar'da kurulmuş ama daha sonra giderek kuzeye kaymış bir asker keşişler tarikatıydı ve 1211'de, Hıristiyan olmayan Kumanlara karşı verdikleri savaşta, Macarlara yardım etmişlerdi. Ardından on seneden fazla süre Erdel (Transilvanya) hudutlarını müdafaa ettiler ve en nihayet 1226'da Kuzey Haçlı Seferi'ne katıldılar. Bu tarihten itibaren on altıncı yüzyıla dek Haçlı seferine komuta eden tarikat birçok başarı ve geniş topraklar kazandı ama hatırdaki kalan yenilgilere de uğradı. Bunlar arasında Novgorod prensi Aleksandr Nevski'nin kumandasındaki, çoğu Novgorod ve Livonya'dan³ toplanmış milislerin çok sayıda Töton şövalyesini yenilgiye uğrattığı 5 Nisan 1242 tarihli Peypus Gölü Muharebesi de (yahut buz üstündeki savaş) vardı.

Şövalyelerin davası 15 Temmuz 1410'da gerçekleşen Grunwald (yahut Tannenberg) Muharebesi ile ölümcül bir darbe aldı. Artık Hıristiyanlığı kabul etmiş ancak şövalyelerin zulmünden de bezmiş bulunan Litvanya Büyük Dükalığı ile Lehistan Krallığı'nın askerleri karşılarına çıkan Töton ordusunu ezerek tarikatı Prusya'ya geri sürdüler.

RECONQUISTA

İspanya krallıkları daha Kutsal Topraklar'a ilk Haçlı seferi ilan edilmeden evvel dahi kendi yarımadalarında bir Haçlı savaşı veriyorlardı. Ancak onların nezdinde bu, 711-720 arasında İslam orduları tarafından fethedilen kendi topraklarını geri almak üzere verdikleri bir *reconquista*, yani yeniden fetih idi. Diğer Haçlı seferlerinde hizmet vermektense azat edilmiş bulunsalar da İspanya Hıristiyanları ancak

adlanmış ve kararlı önderlere malik oldukları sürece başarı kazanabiliyorlardı. Onların en büyük iki lideri şüphesiz ki Kastilya kralı VIII. Alfonso ile torunu III. Fernando idi. Alfonso tüm krallıklardan toplanmış bir orduyla 1212 senesinde tüm *reconquista*'nın belki de en büyük zaferini El Ukab (Las Navas de Tolosa) Muharebesi'nde kazandı. Fernando ise 1217-1252 arasında Cordoba (Kurtuba), Jaen, Sevilla, Arcos, Medina-Sidonia, Jerez ve Cadiz'i ele geçirdi. Bunlara denk Haçlı başarıları Aragon kralı Fernando ile Kastilya kraliçesi Isabella'nın son Müslüman İber devleti olan Gırnata (Granada) Emirliği'ni 1492'de teslim alarak *reconquista*'yı tamamlamalarına kadar görülmedi.

SONRAKİ HAÇLI SEFERLERİ

On üçüncü yüzyıl boyunca Kutsal Topraklar'a pek az Haçlı seferi yapıldı ve bunların hepsi de başarısız oldu. Müslümanları 'çocuk saflığındaki' imanlarının kuvvetiyle yeneceklerini zanneden çok sayıda ergen ve yetişkin köylünün katıldığı 1212'deki Çocukların Haçlı Seferi gerek Papa III. Innocentus gerek diğer kilise büyükleri için öylesine büyük bir utanç kaynağı oldu ki Haçlılar pek uzağa gidemeden durduruldular. Başlıcaları 1217-19'da Macaristan kralı II. Andreas ile Avusturya dükü VI. Leopold'un gerçekleştirdiği; 1227 ve 1228'de Kutsal Roma-Cermen imparatoru II. Frederik'in düzenledikleri ve Fransa kralı IX. Louis'nin 1248-50 ile 1254'te katıldıkları olmak üzere, diğer seferler kötü planlanıp icra edilmişlerdi. Gayet tabii, Mısır'daki Dimyat şehrinin 1219'da VI. Leopold tarafından ele geçirilip IX. Louis tarafından 1248'de tekrar geri alınması yahut nüfusu eriyip harabeye dönmüş bulunan Kudüs'ün 1228'de II. Frederik tarafından fethi (1244'te yine elden çıktı) gibi başarılar da yok değildi. Ancak bunların hiçbiri 17-18 Ekim 1244'te çoğunluğu Haçlı prensliklerinden oluşturulmuş büyük bir ordunun bir İslam ordusu tarafından yenilgiye uğratıldığı Herbiya (La Forbie) yahut 8 Şubat 1250'de IX. Louis'nin bütün ordusunun Memlûk generali Baybars tarafından kılıçtan geçirildiği ve kralın da birkaç gün sonra esir edildiği Mansure gibi bozgunları dengelemeye yetmezdi.

Haçlılar Moğolların on üçüncü yüzyıl ortasında Müslüman Ortadoğu'yu işgal etmelerinden bile faydalanamamışlardı. Moğollar tüm Türkiye, İran

ve Suriye'yi fethetmiş; Halep, Şam ve Bağdat'ı yakmış ve hatta Haçlı prensliklerini müttefik addetmiş olmalarına rağmen Haçlılar hiçbir şey elde edemediler. Nitekim Müslümanların askerî ve siyasi güç merkezi, Selahaddin'in 1193'teki ölümünden beri Suriye'den Mısır'a kaymaktaydı ve Moğolların eski Selçuklu güç merkezlerini yok etmeleri değişimi kalıcı kılmıştı. Yine Baybars komutasındaki Mısır Memlûklarının 1260'ta Ayn Calut Muharebesi'nde Moğolları uğrattıkları yenilgi de güven artırıcı olmuştu. Memlûklar dikkatlerini kalan Haçlı prensliklerine çevirdiklerinde bunların ahalisinin yapabileceği hiçbir şey yoktu. İlgisiz Avrupa'dan imdat görünmeyince Haçlı köprübaşları bir bir düşmeye başladı: Kayseriye, Hayfa ve Arsuf 1265'te, Antakya 1268'de, Trablusşam da 1289'da elden çıktı. En nihayet 1291'de Akka'nın Memlûklar tarafından alınması ile Kutsal Topraklar'daki son Haçlıların da kökü kazındı.

OSMANLILARIN YÜKSELİŞİ

Akka'nın düşüşünün ardından yeni bir Haçlı seferi için çağrılar başladı ve bu on dördüncü, on beşinci ve on altıncı yüzyıl boyunca devam etti. Esasen bu dönemde bir Avrupalı kralın 'haç kuşanması' ve ardından sözünü bozması neredeyse adet haline geldi. Ancak on dördüncü yüzyıl ortalarında Haçlı seferi isteyenlerin Müslüman düşmanı da değişmişti.

Bu sıralarda yeni bir güç olan Osmanlı Türkleri Avrupa'nın Hıristiyan krallıklarına çok daha yakın hudutları tehdit etmek üzere Anadolu ve Doğu Akdeniz'de ortaya çıkmıştı. Osmanlılar çok geçmeden Güneydoğu Avrupa, Akdeniz ve Ortadoğu'daki tüm siyasi ve askerî güç dengelerini değiştirdiler. Daha on beşinci yüzyıl ortasına gelmeden bu bölgelerin çoğunu fethetmekle kalmamış; İngiliz, Fransız, Burgon ve Macarlardan kurulu büyük bir Haçlı ordusunu 1396'da Niğbolu'da bozguna uğratmışlardı. Bir diğer Haçlı ordusu da 1444'te Varna'da yok edildi. Osmanlı zaferleri burada durmadı: 1453'te Konstantinopol'ü, 1521'de Rodos'u, 1526'da Macaristan'ı, on altıncı yüzyılın başından ortalarına kadar da Mısır, Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika'nın büyük kısmını fethettiler. 1529'da Viyana kuşatmasında, 1565'te Malta'da ve 1571'de İnebahtı Deniz Muharebesi'nde yenilmelerinden sonra dahi yetenekli ve tehlikeli düşmanlar olarak kalan Osmanlılar bu sıfatlarını yirminci yüzyıla kadar korudular.

DORILEON (ESKİŞEHİR) 1097

PAPA II. URBANUS (1042-1099) KASIM 1095'TE CLERMONT'TA FRANSIYAZADE VE RUHBANLARINDAN MÜTEŞEKKİL BÜYÜK BİR TOPLULUĞA HİTAP ETTİ. URBANUS ETKİLİ BİR VAAZ OLDUĞU ANLAŞILAN BU NUTKUNDA TÜRKLER KARŞISINDA DOĞU HİRİSTİYANLARINA, BİLHASSA DA BİZANSLILARA YARDIM ETMEK VE KUDÜS İLE KUTSAL TOPRAKLARI HÜRRİYETE KAVUŞTURMAK AMACIYLA BİR SEFERE ÇIKILMASI ÇAĞRISINDA BULUNDU.

NEDEN OLDU?

KİM 7000 şövalye ile Tatikios kumandasındaki bir Bizans müttefik birliğini de ihtiva eden 50.000 Haçlı Rum sultanı Kılıç Arslan komutasındaki 10.000 Selçuklu Türkü ve onların Danişmentli müttefiklerinden müteşekkil bir kuvvetle karşı karşıya geldi.

NE Türkler, İznik'ten başlayan yürüyüşleri esnasında dağılmış olan Haçlıları Anadolu platosuna girdiklerinde pusuya düşürdüler.

NEREDE Bizans askerî güzergâhı üzerinde, Konstantinopol'ün 160 kilometre kadar güneybatısında, Dorileon'un kuzeybatısındaki bir vadide (Eskişehir).

NE ZAMAN 1 Temmuz 1097

NEDEN Haçlılar Anadolu Selçuklu Sultanlığı'nın payitahtı İznik'i almış ve Orta Anadolu'ya doğru ilerlemekteydiler. Kılıç Arslan Haçlıları ilerleyişleri esnasında mağlup etmek amacındaydı.

NETİCE Türkler ilk başta Haçlı öncü birlikleri karşısında başarı kazandılar fakat sonuçta Haçlı ordusu Türklere ağır kayıplar verdirerek Bizanslıların Anadolu'yu yeniden fethetmesine önayak oldu.

Haçlı seferi bir hac farızası sayılacaktı ve katılanlar günahlarının affedilmesiyle ödüllendirileceklerdi. O devirde adet olan harp ganimetleri de pek tabii beklenmekteydi. Urbanus'un mesajı derin akisler yarattı: Batı Hıristiyanlığının büyük asilzadelerinden pek çoğu "haç kuşanarak" sefer için kuvvet toplamaya başladılar. Bunların arasında İngiltere ve Fransa krallarının kardeşleri ile başka güçlü önderler de vardı.

Urbanus Haçlı seferini ertesi yılın 15 Ağustos'unda, yani Hz. Meryem Yortusu'nda başlatmayı planlıyordu. Aradaki sürede krallar ve prensler yaklaşan sefer için para ve adam celbetmeye giriştiler. Dört esas müfreze belirdi: Kuzey Fransalıların komutanları arasında Flandra kontu II. Robert, İngiltere kralının kardeşi Normandiya dükü Robert, Blois kontu Stephen ve Fransa kralının kardeşi Hugh de Vermandois vardı. Provens⁴ Şövalyeleri'nin komutanlığı bütün seferin başbuğu sıfatını da haiz Toulouse kontu Raymond ile Papa'nın seferdeki elçisi olarak atadığı Piskopos Adhemar de Puy'un tahtındaydı. Lotaringiyalı Haçlılar arasında Godefroi de Bouillon ve kardeşleri III. Eustache de Boulogne ile Baudouin vardı. En nihayet, İtalya'dan Bohemond de Tarente ile yeğeni Tancred komutanlığındaki Norman asilzadeleri geliyordu. Bu müfrezeler bütün orduyu Konstantinopol'de toplamak maksadıyla çeşitli yollar üzerinden doğuya gideceklerdi

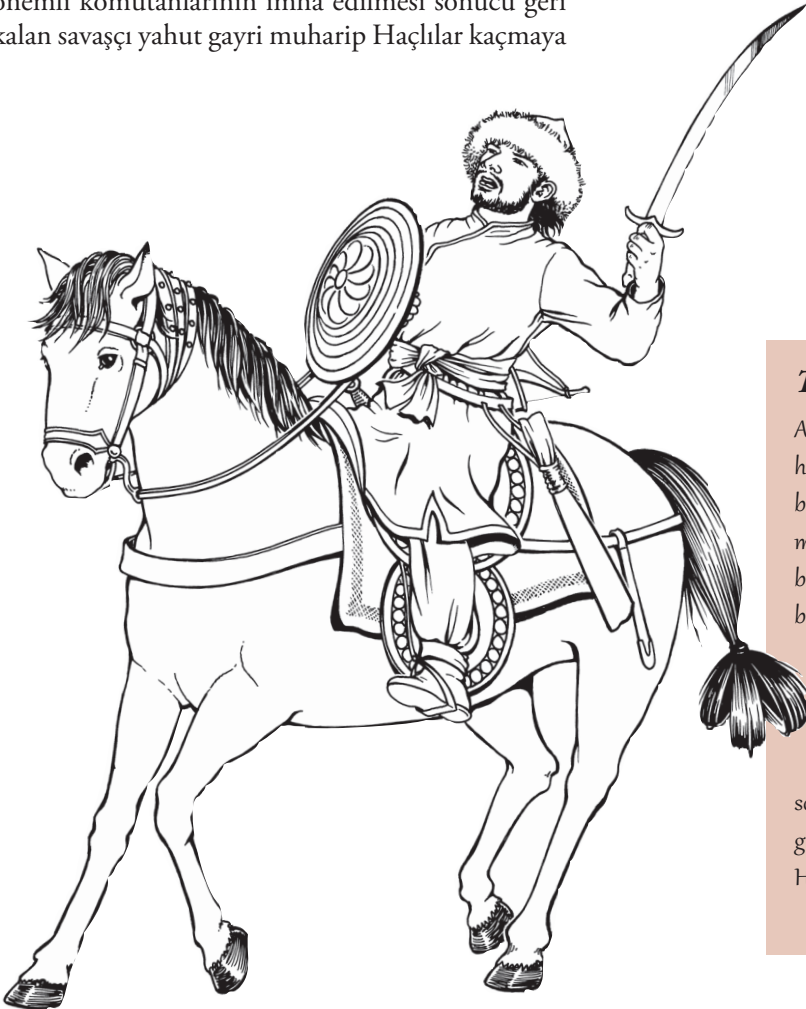
'HALKIN' HAÇLI SEFERİ

Prenslerin ordularından başka kendiliğinden ortaya çıkmış daha dağınık ve desteksiz teşebbüsler de vardı. Bunların en iyi bilinenlerinden biri, Münzevi Pierre (Pierre L'Hermite) tarafından idare edilen "Halkın Haçlı Seferi"dir. Genellikle doğru düzgün

teçhizattan ve disiplinden yoksun bir kuru kalabalık olarak tasvir edilmekle birlikte, 20.000 kişilik bu ordu 700 kadar şövalye ve buna ek olarak cengâverlerden mürekkep bir çekirdek kadroya sahipti. Böylelikle sıkı bir savaşçı kuvvete sahip olsa da halkın Haçlı seferinde iki önemli unsur hâlâ eksikti: komutanlık ve kaynak. Bu Haçlılar Ağustos 1096'da, henüz düzenli kuvvetler Avrupâ'dan yola bile çıkmamış iken, Konstantinopol'e vardılar ve Bizanslıların uyarılarına kulak asmadan Selçukluların üzerine yürüdüler. Bu acelecilik şüphesiz bir ölçüye kadar yekpare bir komutanlık yapısının olmamasından ve ciddi levazım problemlerinden kaynaklanıyordu. Halkın Haçlı Seferi mensupları, 21 Ekim tarihinde Kılıç Arslan kumandasındaki Selçuklularla karşı karşıya geldiler. Aralarındaki şövalyeler hafif silahlı Türk süvarileri tarafından dışarı çekilip çevrilene kadar iyi savaşmışlardı. En iyi savaşçıları ve en önemli komutanlarının imha edilmesi sonucu geri kalan savaşçı yahut gayri muharip Haçlılar kaçmaya

İznik'i ele geçiren Haçlılar Antakya'ya yürümeye karar verdiler. Sahil boyunca ilerlemek yerine Bizans askeri yolunu takip ederek Anadolu'dan geçmeyi tercih etmişlerdi.

TÜRKMEN ATLI OKÇUSU

Anadolu Selçuklularının orduları temelde halen tıpkı bu Türkmen atlı okçusuna benzeyen göçebe bozkır süvarisinden müteşekkildi. Az sayıda Selçuklu o sıralarda bir nebze zırhlanmıştı ama çoğunluğu hafif bir kalkan hariç zırhsızdı. Selçuklu taktikleri düşmanlarını taarruza kıskırtmak amacıyla kesif ok sağanakları yağdırmak üzerine kurulmuştu. Türkler bu taarruz karşılamak yerine dağılırlar ve hücum soluşunu tüketince yalıtılmış düşman gruplarına çullanmak üzere geri dönerlerdi. Halkın Haçlı Seferi bu taktikle yok edilmişti.

Bu resim Haçlı komutanı Godefrói de Bouillon'u 1097'de Bizans imparatoru I. Aleksios'a Konstantinopol sarayında bağlılık yemini ederken betimlemektedir.

başladılar. Çoğunluğu öldürüldü; katliamdan kurtulan üç bin kadarı sonradan Birinci Haçlı Seferi saflarına katıldı.

KONSTANTİNOPOL'DE

Bu sırada diğer Haçlı müfrezeleri Konstantinopol'deki toplanma noktasına doğru yürümeye başlamıştı. 1096 yılı Noel'inden az evvel vâsil olan Godefrói de Bouillon ve Lotaringiyalı Haçlılar buraya ilk varanlardı; kalanlar ise aylar boyunca gelmeye devam ettiler. Nisan sonunda şehre varan Bohemond ve Normanları ile Toulouse kontu Raymond'un emrindeki Provans müfrezesi en sona kalmışlardı. Konstantinopol'de iken Bizans imparatoru I. Aleksios ile Haçlı komutanlığı arasında ufak ihtilaflar baş göstermeye başlamıştı. Mesela, İtalya Normanları ile Bizanslılar arasında eski anlaşmazlıklar mevcuttu ve Halkın Haçlı Seferi'nin uğradığı hezimetten

mütevellit kuşuklar söz konusuydu. Aleksios en nihayet Haçlı prenslerinden zorla sadakat yemini alıp fethedilecek toprakların bölüşümü ile ilgili konuları hükme bağlayan bir anlaşma akdettiğinde bu anlaşmazlıklar çözümlendi. Bu resmî bir ittifak değildi; açıkltı ki Aleksios Haçlıların başarısız olmaları halinde (ki Halkın Haçlıları'nın başına gelen düşünülürse başarısızlık pek muhtemeldi) bölgedeki Türk ve Müslüman devletleri arasında oluşacak karmaşık siyasi vaziyetle ilgili endişeler taşıyordu. Sonuç olarak, imparatorluğun vereceği doğrudan askerî katkı sınırlı kalacaktı. Bununla birlikte anlaşma Haçlılara ciddi ve somut faydalar da sağlıyordu. Buna göre Bizanslılar, mühimmat da dâhil bir miktar askerî yardım ve aynı zamanda İmparator'un sefere elçi tayin ettiği General Tatikios komutasında küçük bir birlik ile katkıda bulunacaklardı. Bundan başka, Bizanslılar sonradan İznik kuşatmasında kullanılacak olan birkaç küçük gemi de sağladılar. Bizanslıların diğer (ve daha dolaylı) destekleri arasında yerel siyasi vaziyet, coğrafi ve topografik ayrıntılara dair

malumat, düşmanlarının silah, zırh ve taktikleri hakkındaki istihbarat da sayılabilir.

SEFER

Mayıs geldiğinde, Haçlılar Selçukluların üzerine yürümeye hazır hale gelmişlerdi. Hayli kalabalık gayri muharip unsurları da katınca muhtemelen 70.000 bulan büyüklükte bir kuvvet toplamışlardı. Gayri muhariplerin pek çoğuna da silah verilmişti ve gerektiğinde savaşçıları takviye edebileceklerdi. Bu dev kuvvet asırlardan beri toplanmış en büyük batı ordusuydu ve yalnızca 31 sene evvel Fatih William'ın İngiltere'yi işgal ederken komuta ettiği ordudan en az üç dört kat daha büyüktü.

6 Mayıs'ta bu heybetli kuvvet ilk hedefi ve Rum Sultanı Kılıç Arslan'ın payitahtı olan İznik'e ulaştı. Sultan, bu sırada eskilerin müstahkem Roma şehri Malatya'yı fethetmek amacıyla, Bağdat'taki siyasi karışıklıktan da istifade edip doğuya gitmişti. Fakat

Birinci Haçlı Seferi'nin komutanları Godefroi de Bouillon, Raymond de Toulouse ve Bohemond de Tarente. Sefer önderi prenslerin kapı halkları ile kaynakları, ordunun harp kudretine çekirdek teşkil ediyordu. Prensler müştereken hareket ettiklerinde ordu çok başarılı oluyordu ama kavga ederlerse Haçlılar ciddi sorunlarla karşılaşıyorlardı.

RAKİP KUVVETLER

HAÇLILAR (tahmini)

Şövalyeler 7000

Piyadeler 43.000+

Toplam: 50.000+

SELÇUKLULAR (tahmini)

Süvariler 10.000

Toplam: 10.000

Haçlıların başkente varışından haberdar olunca, bilhassa da ailesi hâlâ İznik'te olduğu için, geri dönmek ve şehri müdafaa etmek zorunda kaldı.

İZNİK KUŞATMASI

Haçlı ordusu birkaç haftada intikal ederek kuşatmaya başladı. Ordunun parça parça saf tutmaya girişmesi Kılıç Arslan'a şehri takviye etmek yahut kuşatmayı kaldırmaya mecbur olmaları için Haçlılara bir mağlubiyet tattırarak seçeneklerini sunuyordu. Sultan 16 Mayıs'ta, başkentini güney kapısını kuşatmak için bir ordugâh kurmakta olan Provans müfrezesine saldırdı. Haçlı birlikleri arasında bir eşgüdüm zafiyeti yaşanmasına rağmen Provanslılar başka birlikler imdada yetişene kadar iyi savaştılar. Dahası, arazi koşulları Türklere mani oluyor gibi görünmekteydi. Haçlılara şehrin surları ile civardaki bir dizi ormanlık tepe arasında hücum etmek, Türklerin atlı okçularına yeterli manevra alanı bırakmıyor, yakın menzilde ise ağır zırhları karşı tarafa kesin bir avantaj sağlıyordu.

Bu yenilgi sonucunda Kılıç Arslan, kuvvetleriyle geri çekilmek zorunda kaldı ve Haçlılar bu sayede kuşatmalarını başlatabildiler. Bizanslılar kuşatma teçhizatının planı ile inşaatları için gereken malzemeleri, hem de gölü abluka ederek şehre su yoluyla mühimmat sağlama imkânını ortadan kaldırmak üzere gerekli gemileri temin ettiler. Haçlılar bir yandan kuşatma teçhizatını inşa ederken, bir yandan da surları aşabilmek için lağım kazmaya başladılar.

Kuşatmanın ilerleyen günlerinde, Kılıç Arslan'ın eşi şehirden kaçmaya çalışırken bir Bizans gemisi tarafından yakalandı. Şehri savunanlar vaziyetin

DORİLEON (ESKİŞEHİR) 1097

1 Desteksiz vaziyetteki Hıristiyan süvarisine karşı manevra ve okçuluk üstünlüğünü haiz Türkler, huruç teşebbüsünde bulunan Haçlı şövalyelerini püskürtürler.

3 Hıristiyan mevziinin arkasına dolanan bir miktar Selçuklu süvarisi Haçlı ordugâhına kuzeyden girmeyi başarır.

BATAKLIK ARAZI

6 Piyadeler ve gayri muhariplerce müdafaa edilen Haçlı ordugâhı Türk süvarisi tarafından hem önden hem de arkadan sıkıştırılmış olmasına rağmen şövalyeler için bir ictima noktası vazifesi görmüştür.

4 Godfroi de Bouillon kumandasındaki ilk Haçlı takviyeleri yetiştirilerek ordugâhı savunmakta bulunan şövalye ve piyadelerle ceğe girişmiş Selçukluları sıkıştırırlar.

